

Другий прикарпатський фестиваль-конкурс дизайну одягу з мотивами народного мистецтва «Весняні акорди» стартує сьогодні в Івано-Франківську — *Укрінформ*

Протягом місяця у Рівному триватиме виставка-конкурс декоративно-вжиткового та образотворчого мистецтва «Знай і люби свій край». Експозиція налічує понад півтисячі дитячих робіт у двадцяти трьох напрямках декоративно-вжиткового та образотворчого мистецтва, *повідомляє наш власкор Олександра Юркова*

Сьогодні дехто на півночі розповідає про первородство й старшинство. Порівняємо ж історичні факти:

Київська Русь	Московія
<p>І століття нашої ери — на київських пагорбах побував апостол Андрій Первозванний. «Повість временних літ»: «Як ото говорили, коли Андрій учив у Синоді і прийшов у Корсунь (Херсонес), він довідався, що од Корсуня близько устя Дніпрове... і звідти відправився вгору по Дніпру. І сталося, що він прибув і зупинився під горами на березі. А зранку, вставши, промовив він до учнів, що були з ним: «Бачите ви гори ці? Так от, на сих горах возсіяє благодать Божа, і буде город великий, і церков багато воздвигне Бог».</p>	<p>Не було нічого, крім боліт і лісу.</p>
<p>482 рік — умовна ювілейна дата заснування Києва.</p>	<p>Не було нічого, крім боліт і лісу.</p>
<p>862 рік — перша згадка про Київ у «Повісті временних літ»: «...І запитали: «Чий це городок?» Ті ж відповіли: «Були три брати, Кий, Щек і Хорив, які побудували городок цей...»</p>	<p>Не було нічого, крім боліт і лісу.</p>
<p>882 рік — Київ завоював новгородський князь Олег. «Повість временних літ»: «І сів Олег княжити в Києві, і сказав Олег: «Це буде мати городам руським».</p>	<p>Не було нічого, крім боліт і лісу.</p>
<p>Початок X століття — Київський лист, написаний місцевою єврейською громадою — один з перших документів, де згадується назва Києва.</p>	<p>Не було нічого, крім боліт і лісу.</p>
<p>Середина X століття — письмова згадка Києва в імператора Візантії Костянтина Багрянородного.</p>	<p>Не було нічого, крім боліт і лісу.</p>
<p>988 рік — хрещення Русі князем Володимиром.</p>	<p>Не було нічого, крім боліт і лісу.</p>
<p>1018 рік — німецький хроніст Тітмар Мерзебурзький зі слів воїнів польського короля Болеслава називає Київ містом 400 храмів і 8 ринків з незлічимим населенням.</p>	<p>Не було нічого, крім боліт і лісу.</p>
<p>1017 рік (за іншими даними 1037 рік) — Ярославом Мудрим розпочато будівництво Софійського собору.</p>	<p>Не було нічого, крім боліт і лісу.</p>
<p>Між 1070 і 1077 роками — Всеволодом Ярославичем, сином Ярослава Мудрого, засновано Видубицький монастир.</p>	<p>Не було нічого, крім боліт і лісу.</p>
<p>1139 рік — будівництво Кирилівської церкви, храму, який після кількох реконструкцій зберігся до нашого часу.</p>	<p>1147 рік — перша літописна згадка Москви в Іпатіївському літописі. Ростово-суздальський князь Юрій Долгорукий приймав тут друзів і союзників на чолі з новгород-сіверським князем Святославом Ольговичем «Приди ко мнь брате въ Московь».</p>
<p>От звідки пішла держава українська, і що є Московія, як не осколок цієї держави? Про це й різниця у віці — 665 років — свідчить. Нинішня пиха Московії — не що інше, як розуміння своєї вторинності. Юрій ПЕРЕБАЄВ.</p>	

Кордони українських земель XVII—XVIII століть сягали далеко за нинішні

Карта етнічного розселення українців, знайдена у Національному архіві Чехії в Празі серед матеріалів довоєнного Музею визвольної боротьби України, вона відповідає висновкам російських учених від 1914 року про поширення українських земель.

ПОЧАТОК НА І-Й СТОР.

Колонізаційний поступ наших пращурів у Північному Причорномор'ї і Приазов'ї відбувався вже за часів Київської Русі. А її спадкоємиця — Галицько-Волинська держава — в певні періоди свого існування мала вихід до Чорного моря від Дунаю до Дніпра. По-справжньому освоєння причорноморських та приазовських степів українцями розпочинається лише в добу козацтва. Запорозька Січ, укріпившись на дніпровських островах, з року в рік розширювала свій вплив, поволі обсаджуючи степ зимівниками та хуторами, що, власне, були прообразом нинішніх фермерських господарств.

А першопрохідцем у цих місцях був український князь Дмитро Вишневецький, котрий, скажімо, на території нинішньої Луганщини 1559 року «побил кримцов на Яйдаре близько Азова; было их полтретьяста человек, а хотели ити под казанские места войною... Да шел Мишка Черкашенин ко князю Дмитрею же и побил кримцев вверх Донца Северского и четырех языков кримских ко государю прислал».

А 1589 року прийшли на Донець запорожці на чолі з отаманом Матвієм Федоровичем. Тоді ж тут діяли черкаські, тобто українські, отамани Яків Лисий, Агей Мартинювич. Тобто вже в другій половині XVI ст. українське козацтво бере діяльну участь в освоєнні території майбутньої Слобожанщини, створюючи тут спочатку тимчасові укріплення, які потім перетворюватимуться на постійні пункти колонізації. Зокрема, 1599 року Вадулки заселяють «лутчими черкасами», котрі вже прижилися в Осколі.

Треба сказати, що в багатьох випадках для москов-

ських воєвод було несподіванкою розселення українських уходників на тих землях, які вони вважали неосвоєними. Так, коли 1646 року князь Хилков приїхав в урочище Валки, щоб оглянути, де краще збудувати нове місто, до нього з'явилися кілька українців-пасічників, що жили по своїх пасіках на Мжі й інших річках. Вони розповіли, що в згаданій місцевості, тобто поблизу Валок, таких пасік буде з 150 і що на кожній з них живе, як правило, по 5—6 чоловік. Проведене московськими урядниками слідство засвідчило, що в навколишній місцевості «литовские люди», тобто українці, побудували пасіки на річках Братениці, Рабині, Мерлу, Мерчику — всього більш як триста.

Закликаючи українське козацтво заселити Дике поле, московський уряд намагався при цьому розпорозувати його, щоб компактне військо не стало небезпечною силою у внутрішній політиці його держави. Вже, скажімо, 1649 року прикордонним воєводам рекомендувалося козаків одружених і сімейних відсилати невеликими партиями на службу в «українські» міста від кримської сторони, а одиноких відправляти на Дон, а з боку Литви (тобто України. — Авт.) нікого не лишати, щоб не було «сорору».

Після Берестецької битви інструкція була такою: розсилати емігрантів на постійне проживання невеликими партиями, а коли б приходили великими групами — висилати на Волгу, до Симбірська й інших міст, а в прикордонній смузі не лишати. Понад те, цар пропонував тоді гетьманові Богдану Хмельницькому замість прийняття під свою оборону й надання допомоги в боротьбі проти Речі Посполи-

тої перейти з усім Військом Запорозьким на московську територію й оселитися на Дону поряд з Військом Донським. Запрошуючи «лутчих людей», тобто кваліфікованих спеціалістів, московська адміністрація вимагала від них, щоб вони переходили на нове місце «со всем, что у них есть — с лошадыми и с коровы».

Хто освоював нові території, на які нині претендують наші сусіди, переконливо свідчить, скажімо, перепис Харкова 1655 року: тоді тут мешкало 587 сімей — і всі козацькі. Авторитетний російський дослідник Олександр Клаус у своїй фундаментальній праці «Наши колонии. Опыт и материалы по истории и статистике иностранной колонизации в России» змушений був заявити: «Нынешняя Харьковская и южная часть Воронежской губернии входили в состав особого наместничества, переименованного в 1796 году в Слободскую Украину. Здесь, в слободах, по системе Дона и Донца, водворялись казаки — выходцы из Заднепровской, в это время польской Украины. Русское оседлое население было весьма редкое даже в большей части нынешней Саратовской губернии».

Мабуть, саме таке співвідношення населення Слобожанщини спричинило до більш-менш стійкого балансу українців. Тут аж до кінця XIX ст. (перепис 1897 року це свідчив) з 2 492 316 жителів Харківської губернії українців було 2 099 411. У Воронежській губернії з 1 967 054 вони становили майже половину — 854 093, у Курській — 523 277 із загальної кількості 1 604 515. В Острогозькому повіті, скажімо, тоді мешкало 90 відсотків українців, Богучарському — 80, Бірюченському — 70, Грайворонському — 60.

Така ситуація була і на Херсонщині. Наприклад, «Ведомость, учиненная о переселившихся Херсонской провинции и уезда жителей в городе Херсоне» від жовтня 1779 року вказує, що першими жителями цього міста були: «Филипп Таран, Степан Шкура, Яков Нотка, товарищ его Тимофей Лях, Иван Гаркуша... а поелику в городе учреждение еще купечеству и мешанам нет, то и остаетца в прежнем звании по учреждении ж онога намерение имеют записатца мешанами».

Схоже було і з формуванням Чорноморського флоту: за повідомленням князя Потьомкіна від 19 липня 1788 року, Чорноморська ескадра тоді складалася з «200 менших гребних суден у кожному по 60 запорожців... Цими суднами керував запорожець, котрих тепер є 20 000, на чолі з їх отаманом Сидором Білим».

Тож цілком закономерно, що наприкінці XVIII століття на півдні України переважну більшість становлять українці — 71,5 відсотка від усього населення. І це в той час, коли Запорозька Січ уже була розгромлена і значна кількість козаків по-мандрувала за Дунай і на Кубань, а на їхні вольності вселяли етноси з усієї Європи.

Цей процес продовжував посилюватися у пореформенні часи. Як свідчить статистика, у 1861—1897 роках на півдні оселялися переважно українці. Так, серед 11 944 переселенців до Маріупольського повіту Катеринославської губернії абсолютну більшість — 8764 особи — становили мігранти з Полтавщини, Київщини, Чернігівщини та інших українських земель. В Олександрівському повіті цієї ж губернії вихідців з інших регіонів України налічувалося

АКТУАЛЬНО

Як розвінчати міфи

Український інститут національної пам'яті розпочинає науково-популяризаційний проект «Наш Крим», в рамках якого історики та дослідники всебічно висвітлюватимуть особливості Кримського півострова: боротьбу за володіння ним, етнографічну динаміку, геноцидну політику російського та радянського керівництва для витіснення з півострова корінних народів тощо.

Як розповів директор УІНП Володимир В'ятрович, важливим аспектом у протидії агресивній російській пропаганді Український інститут національної пам'яті бачить активну просвітницьку діяльність. «Військова агресія Росії супроводжується інформаційною війною, настирливим нав'язуванням історичних міфів та стереотипів. Повсякчас чути: «Крим — історично русская земля». Протидіяти міфам можна лише їх розвінчанням», — вважає В. В'ятрович. Саме з цією метою інститут започатковує такий проект.

«Крим — унікальний регіон, який через історичні й політичні обставини завжди мав власну національну та культурну специфіку, його мешканці були носіями різних національних та релігійних ідентичностей», — ідеться на сайті УІНП.

Статті та документи проекту «Наш Крим» будуть опубліковані на офіційному сайті інституту www.memory.gov.ua, а також на сайті «Історична правда», у партнерстві з яким започатковано цей проект.

Матеріали охоплюватимуть період від завоювання Криму Російською імперією у 1783 р. і до 2014-го, коли Росія знову окупувала український півострів. Також у рамках проекту заплановано проведення відкритих публічних заходів.

Прес-центр Центру досліджень визвольного руху.

У Києві буде Кримський дім

Міністерство культури України ініціювало створення Кримського дому в Києві.

Відповідне розпорядження ухвалено на виїзному засіданні уряду у Вінниці в п'ятницю, 16 травня. Кримський дім стане головним політичним, громадським, інформаційним, освітнім, науковим та культурним центром для всіх національних меншин та корінних народів Криму, осередком взаємодії громадянського суспільства та держави, а також центром політичного спротиву окупації.

«Створення такого дому — дуже важливий крок для усіх, хто в нинішніх умовах опинився за межами рідної домівки, всіх, хто проживав на території сонячного Криму. Люди зараз розкидані — від Львова до Херсона. Тож цей дім може стати місцем, де можна буде скоординувати свої дії. Це буде не просто Кримський дім — а я б його назвав ще будинком примирення, це буде той прихисток, в якому люди знайдуть мир, зможуть відчутти себе як вдома» — сказав міністр культури Євген Нішук.

У стінах дому відбуватимуться наукові конференції, культурологічні заходи та мистецькі виставки. Увагу буде приділено також релігійним організаціям та національним меншинам.

Розміститься Кримський дім у будівлі по вул. Суворова, 9 у Києві, яку буде передано з відання Академії аграрних наук до сфери управління Міністерства культури.

Кошти для функціонування Кримського дому та проведення ремонту його приміщень буде забезпечено за рахунок внесення змін до розпису державного бюджету України на 2014 рік та під час підготовки проектів державного бюджету України на наступні роки.

Прес-служба
Мінкультури.

Карта етнічних українських земель, складена 1935 року англійським дослідником Ланселотом Лоутонем.

Треба також наголосити, що компактно розселення українців на сході сягає значно далі за нинішній державний кордон — аж до Дону. Навіть найперше поселення козаків там пов'язують з приходом відділів князя Дмитра Вишневецького. І всі свої українські традиції запорожці повністю переносять на береги Дону. Скажімо, свою нову столицю — Черкаськ — вони розбудовують за планом Запорозької Січі. За зразком останньої, яка була заснована на Хортиці, запорожці обрали для облаштування свого центру на Дону Лисячий острів. Крім того, як і в Запорозькій Січі, всередині укріплення розмішувалися курені: «в самому нутре города находилось шесть станиц» — перша і друга Черкаські, Середня, Павлівська, Прибилянська і Дурнівська. Інші потім влаштувалися поза межами укріплення.

І провідну роль у подальшому формуванні Донського козацького війська продовжували відігравати саме українські козаки, про що є велика кількість архівних документів. Зокрема, запорозький старшина Олексій Шафран свідчив з цього приводу в Посольському Приказі Московської держави в 1626 році: «...Живет де он, Олеша, на Дону 18 лет; а иные его товарищи живут по 5-ти и по 6-ти; а всех де их на Дону есть с 1000 человек. А в Запорогах де донских казаков также много: мало не в полы того, сколько их. Только живут переходя: они ходят на Дон, а з Дону казаки к ним, и живут сколько где хто хочет. А повелось де у них то с донскими казаками изстари, что меж себя сходятця и живут вместе в одних куренях».

Важливим свідченням у розповіді Олексія Шафрана є те, що запорозькі козаки, перебравшись на Дон, продовжували мати за свій релігійний центр Київ, куди вони постійно приїжджали, щоб матеріально підтримувати українську православну церкву: «А з Дону де он поехал был с товарищи в Киев для того, что в Киеве не бывал давно. А се они оброчники (хотели) обложит в Киеве соборной церкви образы и кадило устроить серебряно, и их отпустили войском и серебра с ними на тот оклад послали 10 фунтов». Поповнення донського козацтва за рахунок українців продовжується і в наступні роки. Так, донський військовий отаман Михайло Татарин свідчив у Москві 1638 року, що «всех де донских атаманов и казаков ныне будет з 10 000 человек, oprичь запорозских черкас. А запорозских черкас у них в Азове и на Дону з 10 000 человек; и ныне к ним в Азов запорозские черкасы идут безпрестанно многие люди».

Поставивши Донське козацьке військо у свою повну залежність після придушення його виступів у XVII—XVIII століттях, російський уряд, однак, не міг заспокоїтися, оскільки певну самостійність проявляло українське козацтво. Добившись від Кирила Розумовського зречення гетьманської булави 1764 року, царське самодержавство створює Новоросійську губернію на землях, що належали нашому козацтву.

А використавши запорожців у своїх війнах із Туреччиною, Катерина II ліквідує 1775 року Запорозьку Січ. Пізніше всі землі — від Дністра до Дону — були включені до складу Катеринославщини.

Щоправда, 1888 року Ростовський і Таганрозький повіти було з політичних мотивів передано з її складу до Війська Донського. Однак, як тільки впав царський режим, ці регіони виявили бажання повернутися до складу проголошеної Української Народної Республіки. З цього приводу було підготовлено навіть окремий меморандум: «Населення городів Таганрога і Ростова не примирилось с указанным искусственным включением их в Донскую Область, всегда чувствовало себя ея пасынком и не оставляло мысль о выходе из подчинения Новочеркаску путем восстановления прежняго положения или создания новой губернии — Приазовской — с Ростовом во главе. Население уездов и Таганрогскаго Округа в особенности, как состоящее из малороссов, всегда враждебно относилось к чуждому им казачьему духу».

Проте з Нижнього Подоння, освоєного українцями, російські більшовики 1920 року забрали Ростовський повіт, а 1924-го — Таганрозький і Олександрово-Грушевський.

Вважаю, ці факти дають відповідь щодо так званого новоросійського походження українських етнічних територій.

Володимир СЕРГІЙЧУК, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук.

Так, в Олександрівському повіті проживало 224 122 українці, Маріупольському — 117 206, Дніпровському — 156 151, Херсонському — 323 627, Тираспільському — 80 049. Лише в Одеському повіті українці за чисельністю посідали в той час третє місце (133 474), поступившись росіянам (228 436) і євреям (134 020).

Перепис 1897 року засвідчив, що українці цілком переважають інші етноси в південних районах України.

Так, в Олександрівському повіті проживало 224 122 українці, Маріупольському — 117 206, Дніпровському — 156 151, Херсонському — 323 627, Тираспільському — 80 049. Лише в Одеському повіті українці за чисельністю посідали в той час третє місце (133 474), поступившись росіянам (228 436) і євреям (134 020).

Справжня територія незалежної України (за Брестським миром, жовтень 1918 р.).

Карта зберігається у фондах Львівського історичного музею.

На карту 1918-го, видану в Австрії, вперше нанесли державні кордони України, які були визнані Росією після мирного договору з Україною від 1918 року.

На карті написано — «Карта України 1918 року». На ній нанесено межі УНР станом на жовтень 1918 року. Тоді українській державі належала Східна Слобожанщина (сучасна Курська і Воронежська області — клин тягнувся на 250 кілометрів) і Крим.

Історик Іван Сварник вважає цю карту сенсаційним документом, тому що це перша карта України як держави, на ній уперше було нанесено державні кордони.

Карти України 1918 року цілеспрямовано знищували за радянських часів, і за їх зберегання можна було отримати до 10 років ув'язнення.